

Bilaga 1a, Enhetliga rimliga villkor för tåktverksamhet

SBMIs förslag till utformning av yrkanden och villkor för täkter

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
2	Förslag till utformning av yrkanden och villkor.....	3
2.1	Förslag till utformning av villkor med begränsningsvärden	3
2.1.1	Buller.....	4
2.1.2	Vibrationer	6
2.1.3	Luftstötståg	8
2.2	Förslag till utformning av andra villkor	10
2.2.1	Tidsbegränsning och begränsning av totalvolym, samt villkor om efterbehandling	10
2.2.2	Arbetstider.....	12
2.2.3	Damning.....	13
2.2.4	Utsläpp till ytvatten.....	13
2.2.5	Skydd av grundvatten.....	14
2.2.6	Hantering av petroleumprodukter och andra kemiska produkter.....	15
2.2.7	Skydd mot olycksfall	15
2.2.8	Kontrollprogram.....	16
2.2.9	Villkor om information om sprängning	16
3	Förslag till åtaganden	17
4	Uppföljning och kontroll	18
4.1	Egenkontroll.....	18
4.2	Kontrollprogram.....	18
4.2.1	Bergtäkt.....	18
4.2.2	Grustäkt.....	19
5	Att överklaga beslut	19
5.1	Överklaga i rätt tid, d v s inom tre veckor från det att ni tagit del av beslutet eller tre veckor från beslutsdatum.	20

1 Inledning

De flesta som bedriver täktverksamhet önskar en snabb och effektiv hantering av tillstånds- och tillsynsfrågor samtidigt som de inte alltid hinner ta till sig de förändringar av lagar och regler som sker löpande. Myndigheterna å sin sida har en stor arbetsbörda och ska göra kvalificerade prövningar som omfattar många olika motstående intressen. Genom en bättre kvalitet på miljökonsekvensbeskrivning (MKB) och ansökningshandlingar (se tåkthandboken) tillsammans med tydliga yrkanden kan företagen förhoppningsvis bidra till en smidigare handläggning av tillstånds- och tillsynsärenden. Detta dokument syftar till att bidra med underlag för jämförbara bedömningar och villkor inom de områden som kan bedömas relativt lika oavsett förhållandena på den enskilda platsen.

Utöver detta behöver myndigheten hantera andra komplexa frågor där mycket större hänsyn måste tas till förhållandena på platsen och därmed inte kan standardiseras, t ex frågor kring transporter och gränsdragningar. Större enhetlighet där det är möjligt kan också bidra till att det finns mer tid till enskilda bedömningar för de frågeställningar där detta är relevant vilket förhoppningsvis kan leda till ökad rättssäkerhet när det gäller vilka avvägningar som ska göras i samband med tillståndsprövning, utformning av förslag till villkor och kontrollprogram samt information om hur processen vid eventuella överklaganden går till.

Under våren 2013 har miljöprövningsdelegationerna tagit fram en mall, för beslut om tillstånd för täktverksamhet, som innehåller ett antal standardvillkor. SBMI har haft möjlighet att lämna synpunkter på denna mall och har då gett förslag på villkorsformuleringar. Dessa har arbetats in i denna bilaga.

Det är viktigt att kunna föra en dialog med både tillstånds- och tillsynsmyndigheter om vilka delar av en verksamhet som innebär miljöpåverkan och hur stor en sådan påverkan är. Det är bra att vara påläst och att kunna motivera sina ställningstaganden. Möjligheten att få gehör för synpunkterna ökar om man kan förklara sig och redogöra för hur verksamheten verkligen bedrivs för att undvika orimliga villkor och andra inskränkningar.

Det är också viktigt att man som verksamhetsutövare kan ta upp en diskussion med myndigheterna om hur tillståndsansökan med yrkanden, förslag till villkor och åtaganden bäst utformas för att underlätta prövningsprocessen och därmed bidra till en kortare handläggningstid. Om ansökningshandlingarna utformas tydligt kan detta underlätta för myndigheterna att göra de avvägningar som behövs, t ex mellan miljönytta och kostnader enligt de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken (2 kap 7 § MB) och att t ex göra beräkningar på vad orimliga villkor kan kosta. Detta dokument syftar till att ge företagen underlag för detta.

Dokumentet innehåller flera delar som kan användas tillsammans eller var för sig.

- Förslag till utformning av yrkanden och villkor inklusive förslag till begränsningsvärden
- Exempel på åtaganden utöver villkor
- Förslag till innehåll och avgränsning av kontrollprogram
- Överklagan av beslut – kort beskrivning av processen.

2 Förslag till utformning av yrkanden och villkor

Om man tittar på tillstånd till täkter ur perspektivet att villkoren ska vara tydliga och rättssäkra kan man konstatera att det förekommer en rad olika villkor som på olika sätt påverkar driften av en täkt. En del villkor är tydliga och lätta att följa och andra mer övergripande så att det kan vara svårt för verksamhetsutövaren att veta när man verkligen har uppfyllt villkoret.

Olika miljöprövningsdelegationer formulerar också villkoren på olika sätt, även om man kan förvänta sig en mer likriktad villkorsskrivning nu när miljöprövningsdelegationerna under 2013 har tagit fram en gemensam täktmall. Detta dokument presenterar förslag till formuleringar som utgår från ett brett underlag om vad som kan vara rimliga nivåer.

För att underlätta för myndigheterna att avgränsa prövningen till det man verkligen söker tillstånd för och yrkar på är det viktigt att vara tydlig. Man bör noga ha tänkt igenom vad man vill att tillståndet ska omfatta och hur man kan bedriva sin verksamhet med minsta intrång och påverkan, d v s vilka villkor som bör gälla och vilka åtaganden man kan göra. Det kan vara lämpligt att diskutera med prövningsmyndigheten om vad som är viktigt för den enskilda täkten och föreslå villkor för sådant som är relevant.

2.1 Förslag till utformning av villkor med begränsningsvärden

Miljöbalken innehåller inga bestämmelser om hur ett begränsningsvärde ska utformas. I IPPC-direktivet beskrivs däremot samordnande åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar.

Som en allmän utgångspunkt för all villkorsskrivning gäller att tillståndshavaren ska ha rättsliga och faktiska förutsättningar att klara av de krav som villkoret innebär. Det betyder att tillståndsmyndigheten när den fastställer begränsningsvärdet måste ha klart för sig att det finns konkreta åtgärder att vidta i form av skyddsåtgärder eller begränsningar i verksamheten. Prövningsmyndigheten måste också bilda sig en uppfattning om kostnaderna för dessa åtgärder. Nyttan ska sedan ställas mot kostnaderna och ligga till grund för den avvägning som ska göras enligt 2 kap. 7 § MB.

Miljööverdomstolen och senare Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) har genom ett antal avgöranden slagit fast att de villkorskonstruktioner med rikt- och gränsvärden som tidigare var vanliga ska utmönstras. Istället ska, enligt MÖD, begränsningsvärden användas som innebär att det av villkoren tydligt framgår när överträdelse inträffar och vilket rättsligt ansvar verksamhetsutövaren har. Villkoren ska ange hur uppföljning och kontroll ska ske, i vissa fall kan det dock vara mer praktiskt och befogat att närmare ange detaljerna i ett kontrollprogram. Vidare har MÖD uttalat att begränsningsvärden i vissa fall kan behöva formuleras så att de ger verksamhetsutövaren ett visst handlingsutrymme innan de blir straffsanktionerade. Utformning av villkor med begränsningsvärden utgör numera fast praxis vid tillståndsprövning enligt miljöbalken.

Vid utformning av villkorsförslag bör därför hållas i åtanke att de nivåer som anges alltid måste klaras, om inte det aktuella villkoret i sig anger vilket utrymme som finns för avvikelser eller om det utformas som ett medelvärde över tid. För att undvika att ett överskridande av en nivå som anges i ett villkor omedelbart ska innebära en överträdelse av villkoret (och eventuellt straffsanktion), kan villkoret alltså antingen utformas som ett medelvärde (t ex månads- eller årsmedelvärde) eller definiera vilka avvikelser som är acceptabla (t ex överträdas x antal ggr, i x % procent av fallen etc.).

Naturvårdsverket anser att villkoren inte i detalj måste reglera hur uppföljning och kontroll ska ske utan att detta kan anges i ett kontrollprogram där det blir enklare att revidera och ändra beroende på resultat, nya metoder mm.

I första hand är begränsningsvärden aktuella för buller, vibrationer och luftstötvtåg. I undantagsfall kan det bli aktuellt för vattenkvalitet, t ex vid utsläpp till en särskilt känslig recipient. Lämpliga parametrar kan vara oljeindex, suspenderat material, kväve och klorid. I sådana fall ska

begränsningsvärdet tas fram utifrån recipientens vattenkvalitet och förutsättningar och bedömning ska göras i det enskilda fallet och bör motsvara vad som krävs för andra verksamheter inom samma avrinningsområde. SBMI föreslår därför inga generella begränsningsvärden när det gäller vattenkvalitet.

Nedan redovisade nivåer har utformats som förslag till villkor att ha med i ansökan. Det är viktigt att kunna motivera de föreslagna nivåerna så att det framgår att störningarna blir begränsade. Med bra motiveringar kan det också bli lättare för prövningsmyndigheten att ta ställning. De föreslagna nivåerna utgår från tolkningen att den nivå som anges i ett villkor med begränsningsvärde alltid ska hållas om inte acceptabel avvikelse kan anges.

De föreslagna nivåerna anser SBMI ska kunna gälla i de allra flesta fall men att strängare krav kan vara aktuella i undantagsfall.

2.1.1 Buller

2.1.1.1 Bakgrund

Nuvarande praxis innebär att villkor för buller ska anges med begränsningsvärden. SBMI anser generellt att villkor med begränsningsvärden ska utformas som medelvärde över tid eller innehålla tillåten avvikelse. I annat fall anser SBMI att nivåerna bör höjas eftersom ett värde som inte får överskridas kräver att verksamheten utformas och planeras med god marginal till tillåtna värden.

2.1.1.2 Förslag

Alt 1

Buller från verksamheten inklusive transporter inom verksamhetsområdet ska begränsas och får inte ge upphov till högre ekvivalent ljudnivå utomhus vid bostäder än nedanstående värden.

- Måndag-fredag kl. 06-18 50 dB(A)
- Lördag, söndag och helgdag kl. 06-18 45 dB(A)
- Kvällstid kl. 18-22 45 dB(A)
- Natttid kl. 22-06 40 dB(A)

Arbetsmoment som typiskt sett kan ge upphov till momentana ljudnivåer över 55 dB(A) får inte utföras nattetid kl. 22-06.

Kontroll av buller ska ske inom ett år från det att verksamheten är igångsatt, därefter så snart det har skett förändringar i verksamheten som kan medföra ökade bullernivåer, samt i samband med befogade klagomål efter tillsynsmyndighetens bestämmande.

Uppföljning av ljudnivå ska framgå av kontrollprogram där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska anges. Kontroll ska ske antingen genom immissionsmätningar eller genom närfältsmätningar och beräkningar vid berörda bostäder. Ekvivalentvärden ska beräknas för de tider då verksamheten faktiskt pågår.

Alt 2

Samma nivåer föreslås som ovan med följande tillägg (som läggs innan stycket om kontroll).

Under etableringsskedet - högst ett år från det att verksamheten satts igång – får ovanstående begränsningsvärden höjas med 5 dB(A)-enheter.

2.1.1.3 Motivering

Avseende formulering av alternativ 1

Som framgått ovan är rådande praxis att begränsningsvärden ska användas och att riktvärdesliknande villkorsskrivningar inte ska accepteras. Villkorsförslaget avseende buller har anpassats till denna praxis. En utformning av villkoret som skulle ge verksamhetsutövaren ett visst handlingsutrymme innan straffsanktion inträder, t.ex. genom specificering av överträdandets maxgräns eller av hur många gånger angiven nivå får överskridas, har inte ansetts lämpligt när det gäller buller. Ett angivet maxvärde och ett begränsat antal gånger ett överskridande får ske förutsätter att bullermätningar/-beräkningar utförs löpande alternativt ofta och/eller regelbundet, vilket inte anses rimligt.

Avseende formulering av alternativ 2

SBMI anser att något högre begränsningsvärdenivåer kan tillåtas under etableringsskedet, vilket även har accepterats i ett antal domar under senare år. I dom 2014-01-24 i mål nr M 4449-13 medgav mark- och miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt att bullernivåerna under etableringsskedet av täkten fick vara 5 dB(A) högre första året. Domstolen har här gett utrymme för intrimning av verksamheten och ger möjlighet att under en begränsad tid ha högre ekvivalenta ljudnivåer. Liknande villkorsformulering ”Vid bostadsbebyggelse väster om väg El O (Vargbacken) får nyssnämnda ekvivalenta ljudnivåer överskridas med högst 5 dB(A) till och med utgången av år 2015” har medgetts i fråga om en gruva (mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt deldom 2013-11-29 i mål nr M 3412-10).

Avseende föreslagna bullernivåer, kommentar till Naturvårdsverkets nya vägledning om buller

I april 2015 publicerade Naturvårdsverket en ny vägledning, ”Vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller” (rapport 6538), som ersätter Naturvårdsverkets tidigare allmänna råd, ”Riktlinjer för externt industribuller” (RR 78:5), samt övergångsvägledningen ”Buller från industrier”. De föreslagna nivåerna för buller i alternativ 1 motsvarar riktvärdena i den nya vägledningen, som inte skiljer sig från tidigare gällande riktvärden och i stort sett är accepterade av verksamhetsutövarna och i viss mån även av närboende. En viktig förändring i den nya vägledningen är dock att tidsperioden för natt numera är kl. 22-06 (tidigare 22-07). Vidare anges att maximala ljudnivåer (LFmax > 55 dB(A)) inte bör förekomma nattetid annat än vid enstaka tillfällen. Den nya vägledningen har vid det här laget börjat få genomslag vid utformning av bullervillkor. Mark- och miljööverdomstolen har i dom 2015-11-11 i mål nr M 3742-15 uttalat att riktvärdena i den nya vägledningen är avsedda som utgångspunkt och vägledning för den bedömning som ska göras i varje enskilt fall.

Även om riktvärdena är avsedda som utgångspunkt och vägledning för den bedömning som ska göras i varje enskilt fall, kan det i enstaka fall finnas skäl att tillämpa andra nivåer, såväl högre som lägre, liksom andra tider. T.ex. kan striktare bullervillkor behövas för verksamheter i närheten av friluftsområden där det finns dokumentation över områdets betydelse som ett ”tyst” område, dvs. i första hand områden som har pekats ut som tysta områden i översiktsplanen.

Vad gäller transporter till och från täkten anges i vägledningen att i fråga om trafik till och från verksamhetsområdet på angränsande vägar och järnvägar bör som huvudprincip riktvärden för trafik vara vägledande. Utifrån en sammanvägd bild av bullersituationen kan dock enligt Naturvårdsverket andra bedömningar i särskilda fall behöva göras. Det kan exempelvis vara fallet, menar Naturvårdsverket, vid tillfartsvägar till täkter, där transporter till och från dessa står för en betydande del av bullerstörningarna. SBMI anser generellt att för transporter på allmän väg ska riktvärdena för trafik vara vägledande och att all trafik på en väg bör bedömas på samma sätt oavsett vilken verksamhet som genererar dem. Även om transporter till och från en täktverksamhet kan stå för en betydande del av framför allt de tunga transporter på en vägsträckning förekommer det alltid även annan trafik. Eftersom den totala mängden trafik bl.a. påverkar ekvivalentnivån kan det uppstå oklarheter i hur bullersituationen ska bedömas om just täkttrans-

porterna ska bedömas utifrån Naturvårdsverkets vägledning och annan trafik enligt riktvärden för trafik.

2.1.1.4 Övrigt

Buller från tåktverksamhet är vanligtvis jämnt fördelat under arbetstiden även om perioder med t ex borring i utsatta lägen kan innebära högre bullernivåer. Variationerna är dock ganska små så det finns inte någon anledning att begränsa ekvivalentnivåerna till att gälla varje timme utan de bör gälla för hela tidsperioden. Detta gör att det normalt finns ett litet utrymme för variationer i bullernivåerna samtidigt som nivån och störningarna begränsas. I samband med en nytabletering av en tåktverksamhet görs som regel en bullerutredning med beräkningar av ljudnivåer vid närliggande bostäder och det är viktigt att denna beräkning utgår från ”värsta fall”, dvs. när alla verksamheter är igång samtidigt på en plats som innebär störst bullerspridning. Vid en befintlig verksamhet kan man istället utgå från utförda mätningar om inte verksamheten utökas eller förändras så att bullerspridningen blir annorlunda.

När det gäller reglering av impulsljud och hörbara tonkomponenter har MÖD i dom 2012-05-29 i mål nr M 5955-11 lyft fram att detta inte bör vara en del av bullervillkoret. Utifrån MÖD:s resonemang kan slutsatsen dras att det istället kan vara lämpligare att vid särskilda behov reglera den mest bullrande verksamheten med impulsljud och hörbara tonkomponenter t ex i villkor om arbetstider. I dom 2015-11-11 i mål nr M 3742-15 fann MÖD inte skäl att frånga Naturvårdsverkets riktvärden till följd av särskilt störningsframkallande ljudkaraktärer.

Ekvivalentnivåerna som anges i alternativ 1 motsvarar tidigare riktvärdesnivåer och nivåerna i Naturvårdsverkets nya vägledning och bör därför vara utgångspunkten vid formulering av villkorsförslag. Viktigt att tänka på är att även om man räknar med att kunna innehålla värdena behövs en marginal för oförutsedda händelser. Eftersom buller från tåktverksamhet förändras under verksamhetstiden, då brytningen flyttar sig geografiskt och många bullerkällor i en tåkt är rörliga, gör det att förutsättningarna för bullerspridning inte i detalj är kända när verksamheten startar. Det är också svårt att med god säkerhet mäta ljudnivåerna vid närliggande bostäder då de påverkas av andra externa bullerkällor. Vidare sker mätningen normalt under begränsade tidsintervaller där ljudnivån kan överstiga den ekvivalenta ljudnivån som gäller för hela tidsperioden/verksamhetstiden.

Kontrollprogram

Frågan om hur kontroll ska ske är lämpligt att ta upp i ett separat kontrollprogram. Ett kontrollprogram är enkelt att revidera om det skulle visa sig att mätmetoder, mätpunkter eller mätfrekvens m m behöver ändras. Att ändra villkor är mer komplicerat och kräver att vissa förutsättningar är uppfyllda. I kontrollprogrammet kan man ta upp om kontroll ska ske genom mätning eller beräkning och vad som i så fall är mest relevant för den enskilda verksamheten (se även kap 5 om kontrollprogram). Genom att i villkoret ange att kontrollprogram ska gälla blir det tydligt att en kontroll/uppföljning ska ske samtidigt som det är relativt enkelt att anpassa själva kontrollen till de behov som finns och till förändrade mätmetoder.

2.1.2 Vibrationer

2.1.2.1 Bakgrund

Vid utformning av villkor när det gäller vibrationer handlar det dels om vad begreppet begränsningsvärde innebär och dels om vilka nivåer som tar hänsyn till människors upplevelse. Det finns idag ingen tydlig samsyn mellan olika myndigheter, verksamhetsutövare och närboende om hur hänsyn ska tas till människors upplevelse av vibrationsnivåer - detta trots att praxis skapats genom ett antal domar i Miljööverdomstolen och tidigare koncessionsnämnden för miljöskydd.

Upplevelsen av vibrationer är i hög grad subjektiv. I flera utredningar framkommer att det inte finns någon koppling mellan tillåtna vibrationsnivåer och klagomål. För att komma fram till vad

som är acceptabla vibrationsnivåer måste förutom tekniska faktorer även vägas in vad som är miljömässigt motiverat och samhällsekonomiskt rimligt. Eftersom tillståndsprovning handlar om störningar och påverkan för närboende är utgångspunkten att skälig hänsyn tas till upplevt obehag främst bestående av skrämseffekter/övertäckning. SBMI anser att samma nivåer bör tillämpas överallt eftersom människor bör vara lika känsliga för vibrationer oavsett i vilket län de bor i.

De nivåer som föreslås nedan handlar enbart om att begränsa störningar för människor och innebär för ett normalt bostadshus ingen risk för teknisk skada. I de fall särskilt känsliga byggnader berörs måste sprängningarna ske så att byggnaderna inte skadas oavsett vilka nivåer som ska beaktas när det gäller människors upplevelser.

2.1.2.2 Förslag

Lämpligt för täkter där sprängning sker ofta

Alt 1 Markvibrationer till följd av sprängning mätt enligt SS 460 48 66, ska uppgå till högst 4 mm/s vid minst 90 procent av sprängningarna per kalenderår och får inte överstiga 6 mm/s i kringliggande bostäder.

Vibrationer ska mätas som toppvärde i sockel på bottenvåning. Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.

Lämpligt för täkter där sprängning sker sällan

Alt 2 Markvibrationer till följd av sprängning ska uppgå till högst 4 mm/s i vertikalled uttryckt som toppvärde i sockel på bottenvåning i närmaste bostäder.

Kontroll ska ske vid de y första sprängningarna. Vibrationsvärde ska därefter kontrolleras så snart det skett en förändring i verksamheten som kan medföra att värdena riskerar att överskridas. Villkoret är uppfyllt om begränsningsvärdet klaras minst x av y mättillfällen.

Kontroll ska ske genom mätning enligt principerna i SS 460 48 66. Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.

Alt 3 Markvibrationer till följd av sprängning ska uppgå till högst 4 mm/s i vertikalled uttryckt som toppvärde i sockel på bottenvåning i närmaste bostäder.

Om begränsningsvärdet 4 mm/s överskrids är villkoret ändå uppfyllt om åtgärd vidtas och förnyade mätningar vid nästkommande tre sprängningar visar att begränsningsvärdet innehålls. Vibrationer får dock inte överskrida 6 mm/s vid bostäder.

Kontroll ska ske vid de tre första sprängningarna. Vibrationsvärde ska därefter kontrolleras så snart det skett en förändring i verksamheten som kan medföra att värdena riskerar att överskridas [dock minst vid en sprängning per kalenderår].

Kontroll ska ske genom mätning enligt principerna i SS 460 48 66. Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.

2.1.2.3 Motivering

Frågan om nivåer för vibrationer har varit uppe för prövning i flera fall och i en dom, MÖD 9233-13 anges nivåer och mätmetoder enligt följande¹:

- Markvibrationer – definierade som högsta svängningshastighet i vertikalled – orsakade av sprängning, får inte överstiga 4 mm/s vid bostadshus vid mer än 10 % av mättillfällena per år och då högst 6 mm/s. Mätningarna ska utföras enligt gällande Svenska Standard SS 460 48 66.

Dessa nivåer innebär en rimlig avvägning mellan störningar och kostnader då alltför låga vibrationsvillkor oftast inte ger den miljönytta som man avser. Lägre nivåer än de som föreslås här (4 mm/s respektive 6 mm/s) kan medföra både ökad störning för närboende och ökade kostnader för verksamhetsutövaren genom att man spränger fler men mindre sprängsalvor. Ett annat alternativ är att man spränger med ökat antal intervaller eller ökad intervalltid vilket innebär att sprängningen varar längre med ett längre störningsmoment. En vibration som pågår längre upplevs också som kraftigare av människor även om toppvärdet inte ökar.

Man kan använda mindre borrhålsdiameter vilket ökar kostnaderna eftersom fler borrhål krävs. Samtidigt tar borrningen längre tid vilket kan bidra till ökad störning för närboende.

Ur vibrationshänseende är patronerade sprängämnen i vissa fall gynnsammare än bulkmedel, men arbetsmiljön försämras avsevärt för den personal som arbetar med sprängning. Vid användning av patronerade sprängämnen finns en större risk för olyckor i form av okontrollerad sprängning, men framförallt utsätts personalen för kemikalier (ex nitroglycerin) som är farliga för hälsan.

Lägre tillåtna vibrationsnivåer än de ovan föreslagna kan alltså snarare öka den upplevda störningen/olägenheten genom fler sprängningar och/eller sprängningar som pågår under längre tid. De ger högre kostnad för verksamhetsutövaren samtidigt som riskerna i arbetsmiljön kan öka. Det kan därför inte anses skäligt enligt reglerna i 2 kap 7 § MB med lägre vibrationsnivåer.

2.1.3 Luftstöt våg

2.1.3.1 Bakgrund

Även när det gäller luftstöt vågor är det flera aspekter som påverkar vilka nivåer som kan vara rimliga. Ett stort problem är att luftstöt vågor delvis är väderberoende och det kan därför vara svårt att utföra sprängning på ett sätt som garanterat klarar vissa låga nivåer.

2.1.3.2 Förslag

Lämpligt för täkter där sprängning sker ofta

Alt 1 Luftstöt vågor till följd av sprängningar får uppgå till högst 120 Pa (frifältsvärde) vid 90 procent av sprängningarna och får inte överstiga 150 Pa vid bostäder.

Mätning ska ske i enlighet med Svensk standard SS 02 52 10. Mätmetoder, mät-punkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontroll-program.

¹ För ett senare exempel, se även mark- och miljödomstolens vid Växjö tingsrätt dom 2015-12-21 i mål nr M 2904-15 (Runtorp).

Lämpligt för täkter där sprängning sker sällan

Alt 2 Luftstötuvågor till följd av sprängning ska uppgå till högst 120 Pa (frifältsvärde) vid bostäder.

Om begränsningsvärdet 120 Pa överskrids är villkoret ändå uppfyllt om åtgärd vidtas och förnyade mätningar vid nästkommande tre sprängningar visar att begränsningsvärdet innehålls. Luftstötuvåg får dock inte överskrida 150 Pa vid bostäder.

Mätning ska ske i enlighet med Svensk standard SS 02 52 10. Mätmetoder, mät-punkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontroll-program

2.1.3.3 Motivering

Nivåerna för luftstötuvågor ska inte överstiga nivåer för skada. I MÖD:s dom 2014-08-28 i mål nr M 9233-13 ges villkoret för luftstötuvågor, i enlighet med sökandens förslag, följande formulering.

”Luftstötuvåg till följd av sprängning - mätt genom frifältsmätning - får vid bostadshus inte överstiga 100 Pa vid mer än 10 % av mättillfällena per år och då högst 150 Pa. Mätningarna ska utföras enligt gällande Svensk Standard SS 02 52 10.”

De föreslagna nivåerna är lägre än skadenivåer och tar hänsyn till skrämseleffekter och oro för påverkan på byggnader. Erfarenheter från SBMIs medlemsföretag tyder på att luftstötuvågen som får fönster att ”knastra” ger en mer märkbar upplevelse än markvibrationer. Luftstötuvågor kan medföra att fönster, dörrar och porslin mm skallrar. Utan mätning och registrering av sprängsalvan kan människor inte skilja på om det är luftstötuvågor eller markvibrationer som uppfattas.

Nivån 150 Pascal (frifältsvärde) som begränsningsvärde för gruvverksamhet har fastslagits i MMD:s i Umeå deldom 2012-12-20 i mål nr M 3412-10. Här anges även att nivån inte får överskridas vid mer än 5 % av sprängningarna per kalenderår. Eftersom sprängningar sker mer sällan i täktverksamhet än i gruvverksamhet anser SBMI att 10 % är mer tillämpligt än 5 %. SBMI anser att formuleringen kan användas i täkter där sprängning sker ofta. SBMI anser också att det är lämpligt att ange ett övre begränsningsvärde som aldrig får överskridas.

I den aktuella domen användes samma övre nivå (150 Pa)² som SBMI föreslår i alternativ 1, men en lägre nedre nivå (100 Pa). Den nedre nivån bör dock i normalfallet sättas till 120 Pa. De föreslagna nivåerna är, som nämnts ovan, lägre än skadenivåer och tar hänsyn till skrämseleffekter och oro för påverkan på byggnader. Den föreslagna nedre nivån (120 Pa) tillämpades t.ex. i MMD:s i Växjö dom 2014-10-29 i mål nr M 186-14 och i samma domstols dom 2015-12-21 i mål nr M 2904-15.

I täkter där sprängning sker mer sällan föreslås att man använder sig av villkorsförslaget alternativ 2 och anpassar detta (med avseende på antal mättillfällen etc.) efter förutsättningarna för den aktuella täkten.

Det kan också framhållas att det aldrig finns några ekonomiska incitament att spränga med stor luftstötuvåg, tvärt om. Luftstötuvåg innebär att sprängämne puffar uppåt i luften istället för att göra det som är avsett: att spräcka berget. Ju större luftstötuvåg desto sämre effektivitet.

Luftstötuvåg mäts som reflektionstryck (det tryck som uppkommer när en våg träffar en yta vinkelrätt mot utbredningsriktningen) eller som frifältsmätning (det tryck som mäts vid fri vågutbredning utan störningar från närliggande ytor som kan påverka mätningen). Reflektionstrycket är generellt högre och motsvarar ungefär dubbla frifältstrycket.

² I senare deldom i samma mål, 2013-11-29, föreskrevs dock 200 Pa som övre nivå.

2.2 Förslag till utformning av andra villkor

Här följer några förslag gällande tidsbegränsning, arbetstider, damning, utsläpp till luft och vatten mm. Dessa är allmänna förslag som bör kunna gälla i de flesta täkter men beroende på förutsättningarna i omgivningen får villkoren anpassas efter detta.

2.2.1 Tidsbegränsning och begränsning av totalvolym, samt villkor om efterbehandling

2.2.1.1 Bakgrund

Täkttillstånden brukar vanligtvis gälla för en viss tid, ett visst område och en viss totalvolym samt även en viss årsproduktion. Annan miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken med motsvarande miljöpåverkan har sällan tidsbegränsade tillstånd utan omfattningen brukar anges i årsproduktion eller liknande. Även om täkttillstånd på senare tid har meddelats för ett visst område och en viss årsproduktion utan tidsbegränsning så håller miljöprövningsdelegationerna fast vid att tidsbegränsa täkttillstånden. Det kan därför vara svårt att få igenom ett icke tidsbegränsat tillstånd. Många miljöprövningsdelegationer medger endast täkttillstånd för en 10-årsperiod, men SBMI bedömer att en tillståndspann på minst 20-25 år behövs för att kunna planera verksamheten på ett bra sätt och för att göra extra investeringar för att förbättra och effektivisera verksamheten.

Den totala mängden material som bryts ut är av mindre intresse och man bör inte yrka på tillstånd till en total uttagsmängd. I vissa fall kan det finnas anledning att reglera total mängd om det är ett specifikt material som man måste hushålla med (t ex naturgrus). Utleverans sker med lastbilstransporter som ofta stör närboende mer än produktionen. Skillnaden mellan producerad och levererad mängd är ofta liten och över tid obefintlig.

Vill man få tillstånd en ändring av praxis så att tillstånd inte tidsbegränsas slentrianmässigt utan miljönytta kan man yrka på att få tillstånd utan tidsbegränsning. Vid yrkande om ett icke tidsbegränsat tillstånd bör man beskriva och motivera åtaganden om efterbehandling.

2.2.1.2 Förslag

Yrkanden om tid och volym

Alt 1: Bolaget yrkar att tillstånd medges till täkt av berg/naturgrus/morän under en tidsperiod av XX år med en maximal årlig utlevererad mängd av XX ton berg/naturgrus/morän, inom det brytningsområde och till det brytningsdjup vilket framgår av exploateringsplan i ritning YYY i bilaga ZZ.

I det fall man avser att yrka på icke tidsbegränsat tillstånd.

Alt 2: Bolaget yrkar på att tillstånd medges till täkt av berg/naturgrus/morän inom det område som anges på bifogad karta och ritning MM, med en maximal utlevererad mängd om xx ton per år. Brytning får ske ner till nivån +xx möh (i lämpligt höjdsystem).

Alt 3: Bolaget yrkar på att tillstånd medges för ett uttag om totalt xx ton material inom det område som anges på bifogad karta, ritning mm. (begränsning av område, total volym och årsproduktion). Brytning får ske ner till nivån +xx möh (i lämpligt höjdsystem).

Eventuellt kan alt. 2 och 3 kombineras med nedanstående förslag i det fall bolaget yrkar på att tillståndet ska gälla utan tidsbegränsning.

Villkorsförslag angående efterbehandling

- Alt A: Senast tre år innan täktverksamheten beräknas upphöra ska verksamhetsutövaren lämna in en detaljerad efterbehandlingsplan till tillsynsmyndigheten, upprättad i samråd med markägare och tillsynsmyndighet. Samtliga efterbehandlingsåtgärder ska vara slutförda senast x år efter avslutad täktverksamhet.
- Alt B: Efterbehandling ska i den mån det är möjligt utifrån produktionen i tåkten ske successivt. En detaljerad efterbehandlingsplan ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten och vara klar senast ÅÅMMDD. Efterbehandling ska slutföras inom x år efter det att täktverksamheten har avslutats.
- Alt C: Efterbehandling ska i den mån det är möjligt utifrån produktionen i tåkten ske successivt i enlighet med den efterbehandlingsplan som ingår i ansökan. Eventuella ändringar ska anmälas till tillsynsmyndigheten.

2.2.1.3 Motivering

Det är viktigt att som verksamhetsutövare kunna motivera att tillstånd ska meddelas med långa tillståndstider eller utan tidsbegränsning. Nedan ges några motiv att lyfta fram. En tåkts miljöpåverkan beror främst på vilket område som verksamheten bedrivs inom med avseende på naturmiljö, kulturmiljö, landskapsbild och närhet till bostäder samt den årliga produktionen som påverkar bullernivåer, vibrationer och dammspridning mm.

Lång framförhållning ökar möjligheten att investera i bättre teknik som oftast är positiv ur miljösynpunkt och ger bättre möjlighet att hushålla med materialet, dvs. använda det till rätt ändamål och inte bara ta ut så mycket volym som möjligt. Det är mer rättvisande för boende att ange den tid som tåkten verkligen beräknas pågå. Närboende reagerar ofta negativt vid omprövningar då de fått uppfattningen att tåkten skulle avslutas när tillståndet gick ut. Återkommande omprövningar kräver mycket tid och medför höga kostnader för både myndigheter och verksamhetsutövare vilka skulle kunna användas bättre. Samtidigt är prövningstiderna mycket långa vid vissa länsstyrelser vilket innebär att en ny ansökningsprocess behöver påbörjas kort efter att verksamhetsutövaren fått tillstånd.

Det är viktigt att framhålla att den störning som en verksamhet orsakar främst hänger samman med vilket område man bryter inom och hur stor årsproduktionen är. Det betyder att miljönyttan av att meddela korta tillståndstider på 10 år är liten eftersom en tidsbegränsning inte styr hur stor årsproduktionen blir eller vilket område verksamheten bedrivs inom. Däremot innebär en tidsbegränsning stora kostnader och mindre investeringar i ny teknik. Sammantaget innebär detta att med en avvägning enligt MB 2:7 är tillstånd utan tidsbegränsning det mest lämpliga. I tillägg till detta så grundar sig miljömålsuppföljningen i dagsläget på uppgifter om levererad mängd naturgrus, krossberg och morän från tillståndsgivna tåkter, vilket stödjer uppfattningen att det är levererad mängd material som bör regleras.

För att kunna motivera att täktverksamheten ska kunna bedrivas helt utan tidsbegränsning är det viktigt att formulera tydliga åtaganden om efterbehandling. Vissa prövningsmyndigheter kräver att en detaljerad efterbehandlingsplan tas fram redan vid ansökan, andra vill att en efterbehandlingsplan ska tas fram senast några år innan verksamheten ska avslutas. I det senare fallet bör man ändå i ansökan redovisa övergripande principer för hur efterbehandlingen är tänkt. På senare år har biologisk mångfald i tåkter uppmärksamats allt mer. När man upprättar sin täktplan bör man ha i åtanke om det finns möjlighet att gynna biologisk mångfald. I vissa fall kan det vara lämpligt att låta bli att efterbehandla delar av en täkt.

I vissa fall bör efterbehandlingen ske successivt men i andra fall är det olämpligt och i vissa fall kan det behövas anges att efterbehandlingen ska ske så koncentrerat som möjligt. I en del tåkter kan man behöva bryta färdigt hela tåkten innan den efterbehandlas. Platsbrist, kvalitetsvariationer och framtida verksamhet kan vara faktorer som påverkar det planerade uttaget vilket gör att det är olämpligt att genomföra successiv efterbehandling. Det är viktigt att man i dessa fall

själv inte föreslår att efterbehandlingen ska ske successivt. Prövningsmyndigheten anger ofta att täkten ska vara efterbehandlad när tillståndet för verksamheten går ut. En betydligt längre efterbehandlingstid kan dock behövas – t ex när täkten återfylls med rena schaktmassor. Vill man att efterbehandlingen ska få pågå efter det att tillståndet har gått ut är det viktigt att motivera orsaken till detta och att visa att man har en genomförbar efterbehandlingsplan och själv anger en rimlig tid då täkten kan vara efterbehandlad.

2.2.2 Arbetstider

2.2.2.1 Bakgrund

I många tillstånd finns en begränsning av arbetstiderna, dels när det gäller arbetstider under dagtid och dels med krav på att verksamheten ska begränsas under semesterperioder. Samtidigt är det för de flesta verksamheter viktigt att kunna starta tidigt på morgonen för att kunna leverera till olika byggen. Under perioder kan arbete behöva ske även kvällstid för att bl. a klara leveranser av olika slag eller kunna utnyttja en mobilkross effektivt. Att inte kunna bedriva någon verksamhet under långa perioder vid semestertiden kan också medföra svårigheter att planera.

2.2.2.2 Förslag

- Alt 1 Arbeten i täkten ska bedrivas så att bullernivåerna i villkor xx uppfylls. (Under förutsättning att det finns villkor om bullernivåer.)
- Alt 2 Arbetsmomenten borring, sprängning, förkrossning och skutknackning får endast bedrivas helgfria vardagar kl. xx – kl. xx. Efter medgivande av/information till tillsynsmyndigheten får dessa arbeten ske även andra tider.

2.2.2.3 Motivering

En begränsning av arbetstiderna motiveras från länsstyrelsernas sida ofta med att även om en verksamhet uppfyller de villkor och krav som gäller för buller mm kan den upplevas som störande och att det därför finns skäl att begränsa arbetstiderna.

I de flesta fall bör det räcka med att uppfylla de villkor om bullernivåer som gäller för de flesta täkter i enlighet med alternativ 1.

Alternativ 2 med begränsning av arbetstider kan ses som ett komplement till bullervillkoret och kan i särskilda fall användas för reglering av den mest bullrande verksamheten med impulsljud och hörbara komponenter, ex borring, sprängning, förkrossning och skutknackning.

Ett förbud att bedriva verksamhet under en längre sommarperiod kan också innebära att verksamheten bedrivs intensivare under resterande del av året vilket kan medföra ökade kostnader och ökade störningar. Det kan finnas viktiga samhällsprojekt som pågår för fullt i juli och kräver leverans från täkt som bevisligen klarar bullervärdena utan problem.

Ofta vet man inte i förväg vilka kontrakt som kommer att erhållas inför kommande säsong. Ett förbud att bedriva verksamhet sommartid kan minska flexibiliteten och möjligheten att anpassa produktionen efter de beställningar man får, samt vara en konkurrensmässig nackdel (jfr MÖD:s dom 2009-11-24 i mål nr M 1283-09).

Samtidigt är det tveksamt om en inskränkning av mindre bullrande moment som sortering, utlastning och transporter verkligen medför en väsentlig minskning av störningar. Ett förbud mot verksamhet sommartid kan alltså vara oskäligt med tanke på ökade kostnader och relativt liten miljönytta.

För att kunna få ett tillstånd utan begränsning av arbetstider är det viktigt att kunna visa att bullernivåerna blir låga från själva verksamheten och transporterna. Vidare bör man som verksam-

hetsutövare kunna visa att det saknas en miljönytta av begränsade arbetstider som istället kan innebära ökade kostnader.

I de fall man ändå får en begränsning av arbetstiderna är det viktigt att få till en möjlighet att utöka arbetstiderna genom ett enklare förfarande efter information till tillsynsmyndigheten och eventuellt närboende.

2.2.3 Damning

2.2.3.1 Bakgrund

I alla täkter uppstår damning. Till stora delar är det en arbetsmiljöfråga men t ex vid förekomst av stora upplag av finmaterial, långvarigt torrt väder mm kan damning även vålla störningar i omgivningarna. Beroende på omständigheterna i det enskilda fallet kan man antingen föreslå vilka konkreta åtgärder man ämnar vidta eller ange att damning ska begränsas från verksamhetens olika moment.

2.2.3.2 Förslag

Alt 1 För att begränsa damning, när så sker, ska följande åtgärder vidtas (OBS! välj lämpliga åtgärder från listan eller ange andra):

Upplag, transportvägar och utgående lass bevattnas eller ev. saltas.

Transportvägar ska vara asfalterade och sopsugas x antal gånger per vecka/månad beroende på väderlek.

Borrutrustning ska vara försedd med dammsugare för uppsamling av damm.

Sprinklersystem med vatten ska användas på de delar av kross- eller sorteringsanläggning som dammar.

Upplag ska placeras vindskyddat (ange område).

Andra lämpliga åtgärder.

Alt 2 Damning från verksamhetens olika moment ska begränsas.

2.2.3.3 Motivering

För att vidta åtgärder bör det enligt skälighetsprincipen vara rimligt att genomföra dem. Om det handlar om en engångsåtgärd, t ex att installera något bör det istället framgå av den tekniska beskrivningen. Nackdelen med att i villkor ange en metod för dammbekämpning är att det kan krävas en villkorsändring om man vill byta metod vilket i sig kan hindra användandet av bästa teknik.

I vissa fall är det lämpligare med ett allmänt formulerat villkor om att begränsa damningen, då har man större möjlighet att i varje situation välja den metod som lämpar sig bäst.

2.2.4 Utsläpp till ytvatten

2.2.4.1 Bakgrund

I det fall ytvatten/grundvatten avleds från täktområdet till en känslig recipient kan det vara aktuellt att reglera innehållet i det utgående vattnet med begränsningsvärden, men utgångspunkten bör vara att det inte behövs. De föroreningar som är aktuella att reglera från en täktverksamhet är främst oljeindex, suspenderat material, och eventuellt kväve från sprängningar eller klorid från saltning.

2.2.4.2 Förslag

Det vatten som avleds från täktområdet ska passera utjämningsmagasin, försett med oljeavskiljande anordning, eller likvärdig anordning innan avledning till recipient.

2.2.4.3 Motivering

Täkter medför vanligtvis inga större utsläpp till ytvatten då hanteringen av kemikalier eller andra farliga ämnen är relativt begränsad. Generellt bör det räcka med att avrinnande vatten passerar utjämningsmagasin som kan vara försett med en enkel oljeavskiljande anordning. Uppföljning av utsläpp till vatten kan bli aktuell och ska då framgå av kontrollprogrammet där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska anges.

2.2.5 Skydd av grundvatten

2.2.5.1 Bakgrund

En grustäkt som bedrivs under grundvattenytan kan medföra en marginell påverkan på grundvattennivåerna uppströms och nedströms täktområdet. Vid bortledning genom pumpning kan avsänkningen bli något större. Grustäkter som bedrivs ovan grundvattenytan och där brytning sker i befintlig täktsjö innebär egentligen ingen eller liten påverkan på grundvattennivån. Om en grustäkt bedrivs inom eller i anslutning till skyddsområde för vattentäkt kan det finnas anledning att särskilt reglera hur djupt brytning får ske i förhållande till grundvattennivån, främst på grund av risken för att ett utsläpp direkt i en täktsjö i princip innebär en momentan förorening av grundvattnet.

Vid bergtäkter med brytning under grundvattenytan och där vattnet leds bort efter pumpning eller liknande sker också en avsänkning i täktens närområde beroende på berggrundens egenskaper. Avsänkningen är störst nära brytningsområdet.

I allmänhet handlar det om att i förväg undersöka förutsättningarna på platsen för att kunna bedöma vilken påverkan en täktverksamhet kan komma att medföra.

2.2.5.2 Förslag

Uppföljning av grundvattennivåer och grundvattenkvalitet ska framgå av kontrollprogram där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärdering ska anges.

2.2.5.3 Motivering

Grustäkter under grundvattenytan kan medföra en mindre avsänkning av grundvattennivån uppströms täkten och en mindre höjning nedströms.

Vid bergtäkter gäller att påverkan på grundvattennivåer och vattenkvalitet i stor utsträckning beror på markens och bergets egenskaper och förekomst av större spricksystem.

Erfarenheterna av brytning under grundvattenytan i både grus- och bergtäkter visar att det inte blir någon påverkan varken på omgivande grundvattennivåer eller grundvattenkvaliteter eller att påverkan blir mycket begränsad.

Det kan dock i vissa fall vara rimligt att följa upp grundvattennivåer och grundvattenkvalitet i närliggande brunnar beroende på täktens omfattning och vad som framkommit i MKB:n.

2.2.6 Hantering av petroleumprodukter och andra kemiska produkter

2.2.6.1 Bakgrund

I alla täkter hanteras petroleumprodukter av varierande omfattning, främst som drivmedel för olika arbetsmaskiner. Beroende på täktens omfattning förekommer ibland även hantering av olika kemiska produkter. Hanteringen bör ske på ett sådant sätt som innebär minsta risk för förorening och vara lämpligt ur arbetsmiljösynpunkt samtidigt som hanteringen måste vara praktisk och rationell. Uppställning av cisterner och hantering av brandfarliga produkter mm regleras även i föreskrifter från Naturvårdsverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. Utgångspunkten för hanteringen i täkter ska vara att reglerna i dessa föreskrifter uppfylls och att det endast i undantagsfall ska behövas andra särskilda villkor. Detta bör framhållas i ansökan och eventuellt istället anges som ett frivilligt åtagande.

2.2.6.2 Förslag

Tankning av fordon och maskiner får endast ske på yta där spridning av drivmedel förhindras eller om mobila spilltråg används som skydd. Rutiner och beredskap ska finnas i händelse av spill eller läckage. Saneringsutrustning ska finnas lättillgänglig inom verksamhetsområdet.

2.2.6.3 Motivering

Mängden kemiska produkter/petroleumprodukter som hanteras inom ett täktområde varierar med täktens storlek. I allmänhet är risken för förorening av grundvatten mest påtaglig i grustäkter som bedrivs under grundvattenytan men liten i en bergtäkt. Det är dock viktigt att det finns en beredskap för att ta hand om spill som kan uppkomma.

Det händer att tillståndsmyndigheten föreskriver villkor om att marken ska skyddas eller vara beständig mot spill av oljeprodukter inte bara vid oljehantering inklusive tankning utan även under raster. Detta anser SBMI är ett alltför långtgående krav i täkter där det inte finns särskild risk för spridning av spill till grundvattnet. Att alltid flytta fordon och maskiner (grävmaskiner, borrhjull, mobila krossenheter m m) till en särskilt iordningsställd yta eller lägga ut spillskydd under dessa innebär stora praktiska problem med ytterst ringa miljövinst. Vissa flyttbara maskiner är konstruerade för att endast lågfrekvent förflyttas korta sträckor.

SBMI menar att flyttbara maskiner bör få stå kvar där de är verksamma, utan att spillskydd behövs läggas ut, under produktionsperiod. Även kortvarig parkering av fordon bör undantas från sådana krav.

SBMI föreslår istället att sökande frivilligt åtar sig att parkera de s.k. gula maskinerna som är lätt flyttbara - hjullastare, truckar, dumper m fl - på iordningställd plats med stensjöl ovanpå tät duk under natten, då risken för dieselstöld och därmed oljespill är som störst. Stensjölet absorberar spill, är lätt att frakta bort och gör att spill syns väl.

Spill eller läckage i övrigt bör kunna hanteras genom lättillgänglig saneringsutrustning och väl genomtänkta rutiner, som är kommunicerade till samtliga medarbetare, för hur man ska agera vid ett eventuellt haveri/läckage, enligt villkorsförslaget ovan, samt regelbunden egenkontroll av maskinerna och service enligt tillverkarens rekommendationer.

2.2.7 Skydd mot olycksfall

2.2.7.1 Bakgrund

I täkttillstånd brukar det finnas villkor om utmärkning av verksamhets- och brytningsområde och skydd mot olycksfall. Det anges ofta att stängsel ska sättas upp för att allmänheten ska uppmärksammas på riskerna att beträda området.

2.2.7.2 Förslag

- Alt 1 På avsnitt med olycksfallsrisker ska allmänheten tydligt uppmärksammas på riskerna att beträda området.
- Alt 2 På avsnitt med olycksfallsrisker ska allmänheten tydligt uppmärksammas på riskerna att beträda området. Åtgärder för att minimera olycksrisker ska redovisas och genomföras i enlighet med kontrollprogram.

2.2.7.3 Motivering

Villkor om markering och skydd mot olycksrisker bör formuleras efter vad man vill uppnå, dvs. säkerhet och markering av täktområdet. Metoder förändras och utvecklas och att ange en metod i villkoret hindrar att bästa och mest lämpade teknik används. Stängsel är en mindre flexibel markering än en rad av varnande stenblock. Man kan också skapa andra avvikelser i terrängen som förvarnar om förekomst av stup, såsom avbaning, anordnande av skyddsvall och skyltning. Förslaget enligt alternativ 1 kan dock uppfattas som för vagt och svårt för både tillsynsmyndigheten och verksamhetsutövaren att följa. Verksamheten bedrivs så att skador och olägenheter på människors hälsa eller miljön förhindras (26 kap. 19 § miljöbalken). I detta brukar man främst lägga risker med utsläpp till mark och vatten, men även olycksfallsrisker bör ingå. Utifrån en riskvärdering kan man te x ange krav på vid vilken fallhöjd det ska finnas krav på avspärning. SBMI föreslår därför att man lägger till ”Åtgärder för att minimera olycksrisker ska redovisas och genomföras i enlighet med kontrollprogram.”

2.2.8 Kontrollprogram

2.2.8.1 Bakgrund

Enligt förordning (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll ska den som bedriver en miljöfarlig verksamhet ha rutiner för fortlöpande kontroll över driften för att förebygga olägenheter för människors hälsa och miljön. Prövningsmyndigheten reglerar dock i vissa fall i villkoren hur villkorsefterlevnad ska följas upp. I vissa fall anger prövningsmyndigheten begränsningar av verksamheten i villkor som istället kan hanteras inom ramen för egenkontroll och kontrollprogram. SBMI anser att flera av de krav på täktverksamheterna som anges i täkttillstånden hellre ska regleras i kontrollprogram än i villkor.

2.2.8.2 Förslag

För verksamheten ska finnas ett kontrollprogram, som möjliggör en bedömning av om villkoren följs. I kontrollprogrammet ska anges mätmetoder, mätfrekvens och utvärderingsmetoder. Kontrollprogrammet ska inges till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter att tillståndet tagits i anspråk. Kontrollprogrammet ska därefter revideras vid behov av tillståndsinnehavaren efter samråd med tillsynsmyndigheten.

2.2.8.3 Motivering

SBMIs förslag till villkor om kontrollprogram ovan säkrar att miljömässigt motiverade åtgärder genomförs.

2.2.9 Villkor om information om sprängning

2.2.9.1 Bakgrund

I täkttillstånd finns ofta villkor om att närboende ska förvarnas innan sprängning. Miljöprövningsdelegationerna har i sitt förslag till mall från 2013 för tillståndsbesluten för täktverksamhet föreslagit att man som standard ska förvarna boende inom 1 km från täktområdet.

2.2.9.2 Förslag

Muntlig eller skriftlig information om planerad sprängning ska ges till boende inom ett avstånd på minst [x] meter till gränsen för tåktens verksamhetsområde. Informationen ska ges senast [x] dagar före sprängning. I informationen ska anges bl.a. beräknad tid för sprängning.

2.2.9.3 Motivering

Förutsättningarna skiljer sig åt ganska mycket mellan olika täkter. Störningar från sprängning beror av flera faktorer så som geologi, topografi och sprängningsriktning mm. Hur och till vem informationen ska ske bör därför anpassas till förutsättningarna vid den enskilda tåkten. Närboendes oro kan också vara en viktig aspekt att ta hänsyn till. Det kan därför vara vanskligt att ange en generell radie inom vilken närboende ska informeras. SBMI anser dock att 500 meter från tåkten kan vara en rimlig utgångspunkt för bedömningen av vilka som ska anses berörda, eventuellt med tillägg av närboende utanför detta område som uttryckt önskemål om att bli informerade. Information till närboende kan ske på olika sätt såsom via telefon, brev, e-post och anslag vid infartsväg till bostäder etc. förslagsvis senast tre dagar före sprängning

Ett villkor motsvarande det föreslagna fastställdes i mark- och miljödomstolens vid Vänersborgs tingsrätt dom 2015-12-15 i mål nr M 4514-14.

3 Förslag till åtaganden

I samband med tillståndsansökningar förekommer många gånger att närboende lämnar olika synpunkter på den planerade verksamheten, oavsett om det rör sig om att fortsätta en befintlig tåkt eller öppna en ny tåkt. Som verksamhetsutövare försöker man i vissa fall att på något sätt tillmötesgå sådana synpunkter även om det skulle innebära åtgärder eller begränsningar som går utöver vad som vanligtvis regleras i villkor. Vilka åtaganden som kan bli aktuella är därför starkt beroende av förutsättningarna för den enskilda tåkten. Vissa av de här föreslagna åtagandena förekommer ibland som villkor men det finns ändå anledning för verksamhetsutövaren att själv fundera över vad man är beredd att åta sig utöver de krav som ställs i villkor.

Åtagandena kan handla om:

- Begränsning av arbetstider
- Nyanläggning/omdragning av tillfartsvägar
- Placering av kross, sortering mm
- Information till grannar i samband med sprängning
- Anpassningar för att begränsa eventuell påverkan på landskapsbilden³
- Särskild parkeringsyta för ”gula” maskiner (hjullastare, truckar, dumprar) - iordningställd enligt avsnitt 2.2.6 ovan vid risk för skadegörelse
- Rutin för att begränsa störningar från transporter
- Avgränsning av skyddszoner
- Andra åtgärder för att tillmötesgå synpunkter från närboende.

När man anger ett åtagande bör man som verksamhetsutövare framhålla att det just är ett frivilligt åtagande som inte ska omfattas av särskilda villkor. Åtagandet handlar om sådant som är utöver vad som krävs enligt miljöbalken. Om åtagandena omvandlas till villkor kan det vara bättre att avstå.

³ Åtagandet bör enligt SBMI:s mening inte formuleras på ett luddigt sätt, t.ex. att ett ”tillräckligt insynskydd” ska anordnas. Istället bör åtgärderna preciseras, t.ex. ”Till skydd mot insyn ska träd och buskar kring tåkten stå kvar under hela brytningsperioden. Vegetationen ska kompletteras genom plantering utmed tåktens norra och västra gräns.” (från MMD:s i Vänersborg dom 2015-09-21 i mål nr M 746-15).

4 Uppföljning och kontroll

Uppföljning och kontroll består av flera delar; dels att själv skaffa sig kunskap om den egna verksamhetens miljöpåverkan och dels att utföra kontroller i enlighet med vad som krävs i ”Förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll” eller enligt kontrollprogram som man själv föreslår eller som tillsynsmyndigheten kan ställa krav på. Man kan också som verksamhetsutövare ha nytta av att utföra regelbundna kontroller och mätningar för att t ex vid klagomål kunna visa resultaten för tillsynsmyndigheten och de som klagat samt för att kunna utvärdera om verksamheten orsakat någon skada eller miljöpåverkan. Verksamhetsutövaren har alltid bevisbördan.

4.1 Egenkontroll

Egenkontrollen innebär att man som verksamhetsutövare regelbundet ska kontrollera verksamheten och dess påverkan på miljön. Det handlar om att planera och organisera miljöarbetet och genomföra undersökningar eller mätningar. Genom olika rutiner kan man minska risken för onödiga utsläpp eller sänka energiförbrukningen. Egenkontroll är ett förebyggande arbete för att planera och ha kontroll över verksamheten för att minska påverkan på hälsa och miljö. Egenkontrollen innehåller fyra delmoment: att planera, genomföra, följa upp och förbättra egenkontrollen kontinuerligt.

För alla tillstånds- och anmälningspliktiga verksamheter gäller ovan nämnda förordning med krav på att man som verksamhetsutövare ska bedriva egenkontroll som ska kunna granskas av tillsynsmyndigheten.

4.2 Kontrollprogram

Ett kontrollprogram kan vara en del av egenkontrollen och kan bidra till att man uppfyller kraven i ”Förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll”. Ett kontrollprogram kan också underlätta för tillsynsmyndigheten att bedriva tillsyn och kontroll av verksamhetens miljöpåverkan och underlätta efterlevnad och kontroll av att verksamheten följer beslut, villkor och annan miljölagstiftning.

Det finns inte något generellt krav på kontrollprogram men ofta förekommer villkor om att ett kontrollprogram ska tas fram. Som verksamhetsutövare kan det i vilket fall vara bra att ha ett kontrollprogram som anger vad som ska mätas och följas upp.

I kontrollprogrammet ska det framgå vilka parametrar som ska mätas och med vilken metod samt antal mätpunkter och mätfrekvens. Kontrollprogrammet bör också ange hur ofta utvärdering ska ske. En utvärdering kan då visa att behovet av vissa mätningar har upphört men att det kan finnas behov av andra mätningar, andra mätpunkter eller en annan mätfrekvens. Mätningar bör inte fortgå slentrianmässigt utan det ska finnas en tydlig anledning att de fortgår.

Kontrollprogrammet ska vara anpassat till den aktuella verksamheten och dess miljöpåverkan. Vad som ska mätas och följas upp beror alltså på verksamhetens art och omfattning samt förhållandena i omgivningen. Det är viktigt att fundera igenom vilka parametrar som är relevanta för den aktuella tänkten och följa upp dessa på ett lämpligt sätt. Lokalisering samt förhållanden i omgivningen avgör omfattningen.

Det kan också vid klagomål många gånger vara en fördel för verksamhetsutövaren själv att ha genomfört olika mätningar för att visa närboende och tillsynsmyndigheter vilka buller- och vibrationsnivåer eller utsläpp som verksamheten har orsakat.

4.2.1 Bergtäkt

Detta är ett förslag och för varje verksamhet behöver man fundera igenom både vad som behöver följas upp och vilken omfattning kontrollen behöver ha. Det kan finnas skäl att både utöka

och begränsa kontrollen i förhållande till förslaget beroende på verksamhetens omfattning och omgivningens känslighet. För en bergtäkt kan kontrollprogrammet t ex omfatta (omfattningen måste dock anpassas så att eventuell reglering av mätfrekvens i villkor efterlevs):

- Bullermätning exempelvis vart tredje år vid 1-5 närliggande fastigheter som är berörda eller vid befogade klagomål eller förändringar av verksamheten.
- Vibrationer om avståndet till bostäder understiger 500 m avstånd från tälkten 1-4 gånger per år vid 1-5 mätpunkter. (Det är många gånger lämpligt att ha en eller ett par referenspunkter där vibrationer mäts vid varje sprängning).
- Luftstöt vågor vid befogade klagomål eller förändring av verksamheten.
- Grundvattennivå 1-4 gång/er per år, i 1-5 brunnar inom maximalt 500 m avstånd från tälkten om pumpning eller annan avledning av grundvattnet sker från tälkten (obs även grävda brunnar kan påverkas av sänkning av grundvattennivåer i berg men påverkanszonen är normalt betydligt mindre än 500 m).
- Grundvattenkvalitet (fysikaliska och kemiska parametrar) 1 gång per år vid befogade klagomål eller förändring av verksamheten i 1-2 brunnar inom ca 500 m avstånd från tälkten om pumpning eller annan avledning av grundvattnet sker från tälkten.
- Ytvatten 1-4 gång/er per år (helst vid låg- resp. högvattenflöden) beroende på recipientens känslighet i utgående vatten från utjämningsmagasin eller motsvarande, t ex pH, totalkväve, oljeindex, konduktivitet, suspenderat material samt motsvarande parametrar i en referenspunkt uppströms. Mätningar av flöde skall också göras.
- Utvärdering av mätparametrar, mätmetoder, mätpunkter och mätfrekvens efter 3-5 år.

Oftast kan det finnas anledning att mätningar mm sker tätare under de första åren. Om mätvärden inte visar förhöjda halter eller nivåer efter några års mätningar kan intervallen glesas ut.

4.2.2 Grustäkt

Beroende på hur verksamheten ser ut behöver man tänka igenom vad som ska följas upp och vilken omfattning kontrollen ska ha. Det kan finnas skäl att både utöka och begränsa kontrollen i förhållandet till förslaget nedan beroende på verksamhetens omfattning och omgivningens känslighet. För en grustäkt kan kontrollprogrammet t ex omfatta:

- Grundvattennivåer vid befogade klagomål eller förändring av verksamheten i 1-5 brunnar inom ca 500 m om tälkten bedrivs under grundvattenytan.
- Grundvattenkvalitet vid befogade klagomål eller förändring av verksamheten i 1-3 brunnar inom 500 m från tälkten, fysikaliska och kemiska parametrar om tälkten bedrivs under grundvattenytan.
- Ytvatten 1-4 gång/er per år (helst vid låg- resp. högvattenflöden) beroende på recipientens känslighet i utgående vatten, t ex pH, totalkväve, oljeindex, konduktivitet, suspenderat material samt referenspunkt uppströms.
- Utvärdering av mätparametrar, mätmetoder, mätpunkter och mätfrekvens efter 3-5 år.

Oftast kan det finnas anledning att mätningar mm sker tätare under de första åren. Om mätvärden inte visar förhöjda halter eller nivåer efter några års mätningar kan intervallen glesas ut.

5 Att överklaga beslut

Miljöprövningsdelegationen (MPD) vid länsstyrelsen inom respektive prövningsområde fattar beslut om tillstånd till täktverksamhet enligt 9 kap miljöbalken⁴. I tillstånden anges de villkor och andra begränsningar som gäller för verksamheten. Ibland kan man som verksamhetsutövare

---

⁴ Om ansökan även omfattar tillståndspliktig vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken är mark- och miljödomstolen första instans, läs mer om detta i Täckthandboken.

vara missnöjd med beslutet eller villkoren och kan då vilja överklaga. Här försöker vi beskriva vad man som verksamhetsutövare kan göra i de olika skedena av en tillståndsprövning fram till ett eventuellt överklagande.

Tillståndsprocessen

Var tydlig med hela ansökningshandlingen och med utformning av yrkanden, förslag till villkor och åtaganden. Tydlighet minskar risken för att prövningsmyndigheten missuppfattar vad som avses i ansökan. Ange vad som är motiverat ur bl. a miljösynpunkt för just den verksamhet som ni tänker bedriva när det gäller villkor och omfattning.

Om inte prövningsmyndigheten skickar ut ett förslag till beslut kan du som verksamhetsutövare begära att ett förslag till beslut kommuniceras. Detta är ett utmärkt tillfälle att gå igenom förslaget och se om villkoren är anpassade till den aktuella tåkten, motiverade och rimliga med hänsyn till skålighetsprincipen. Låmna motiverade synpunkter till prövningsmyndigheten inom den tid som angetts eller begår ytterligare tid vilket brukar vara möjligt att få.

Når beslut om tillstånd har meddelats bör man som tillståndshavare gå igenom begrånsningar och villkor i beslutet för att se hur det ståmmer med de egna förslagen. År man missnöjd med något i beslutet, oavsett om det rör omfattningen av tillståndet eller något eller flera villkor, bör man övertåga om det är viktigt att överklaga. Det går att överklaga enskilda villkor och påbörja verksamheten enligt tillståndet samtidigt som man kan begåra att ett eller flera villkor inhiberas vilket innebär att man begår att villkoren inte ska gålla under tiden fram till dess att mark- och miljådomstolen har pråvat åverklagandet slutligt.

5.1 Åverklaga i rätt tid, d v s inom tre veckor från det att ni tagit del av beslutet eller tre veckor från beslutsdatum.

Med beslutet följer alltid en bilaga om hur man åverklagar. Av denna ska det framgå når ett åverklagande måste vara inlåmnat. Ett åverklagande ska vara skriftligt och påskrivet av behårig person. Vid åverklagandet råcker det normalt med att skriva att man åverklagar beslutet och i förekommande fall vilka villkor som åverklagas. Hinner man inte utveckla skålen för sitt åverklagande inom angiven tid för åverklagan kan man begåra anstånd med att utveckla sin motivering till åverklagandet. Man kan ringa och fråga MMD når motiveringen behåver vara klar, annars kan man skriva i sitt åverklagande når man tånker ha låmnat in sin motivering vilket bör vara inom några veckor.

Ett åverklagande skickas alltid till den beslutande myndigheten, som först ser efter att åverklagandet kommit in i rätt tid. Om det är oklart vilket datum som gäller för att låmna in åverklagandet så ring och fråga lånsstyrelsen. I detta skede kan ni också begåra syn på plats om ni tycker det finns anledning. Pråvningsmyndigheten har kanske missfårstått något som blir tydligt om man ser området på plats.

Lånsstyrelsen skickar vidare åverklagandet till MMD. Domstolen begår sedan normalt in synpunkter på åverklagan, först från lånsstyrelsen, dårefter får man som verksamhetsutåvare mÅjlighet att bemåta lånsstyrelsens synpunkter.

Lås igenom de synpunkter som lånsstyrelsen har tagit upp och bemåt vad som framfårts. Ibland kan man behåva utveckla sin motivering utifrån vad lånsstyrelsen sagt och hånvisa till åverklagandet och till ansåkan. Kontakta gärna MMD vid frågor.

Om man vill åverklaga MMDs dom gäller samma arbetsgång som vid åverklagande av MPDs beslut som beskrivs ovan, men åverklagandet ska skickas till MMD. Återigen, åverklagandet måste komma in i rätt tid men motiveringen kan vånta något. Observera att det kråvs pråvnings-tillstånd för att MÅD ska ta upp ett åverklagande.